

בכורות ג

יום הכפורים תשפ"ז

משה שווערד

1. איזהו מקומן מסכת בכורות דף ב עמוד ב

ת"ש ר"י אומר המקבל בהמה מן העכו"ם וילדה וכו' וחכמים אומרים כל זמן שיד עובד כוכבים באמצע פטורה מן הבכורה: לאיזה צורך הביאו דברי חכמים, והאם יש להוכיח שמודים חכמים לקנוס משום איסור שבת דמכירת עובר, ובפסק הרמב"ם:

השטמ"ק (ב') [וכן הרש"ש] הקשו מדוע כאן הביאו בברייתא את דברי חכמים, ואילו לעיל (סוף ע"א) כשהביאנו לא שנו דברי חכמים. ותירץ השטמ"ק דהביאום כאן לאחר שסיים כל בעיות הגמ'. ועוד תירץ בשם הר"פ דבעיא לעיל היתה רק אליבא דר' יהודה, משא"כ בעיא דהכא שהיא אף אליבא דרבנן, לכך מייתי דברי חכמים לדקדק שנחלקו רק לענין פטור בכורה, אבל לענין עיקר דין מכירת עובר משום איסור שבת מודים שיש לקנוס אף מכירת בהמה לעוברת.

2. איזהו מקומן מסכת בכורות דף ג עמוד א

המוכר בהמה גסה לעכו"ם קונסין אותו עד עשרה בדמיה וכו' המוכר עבדו לעכו"ם קונסין אותו עד מאה בדמיו וכו' ואיכא דאמרי המוכר בהמה גסה לעכו"ם קונסין אותו עד מאה בדמיה וכו' המוכר עבדו לעכו"ם קונסין אותו עד עשרה בדמיו: **קובץ דינים:**

א/ טעם איסור מכירת העבד הוא משום דמפקע ליה ממצות כדלקמן, וטעם איסור מכירת הבהמה מסקינן בע"ז טו. דהוא מחשש שאלה ושכירות ומשום נסיוני. וצ"ע דהרמב"ם (שבת כ. ג.) הזכיר רק טעם דשאלה ושכירות - עי' מש"כ הכס"מ בשם הר"ן בע"ז. וראה עוד בספר הליקוטם בשם בנין שלמה.

ב/ האם קונסין עד עשרה בדמיה כפי ערך המכירה, או כפי ערכה כעת שבא לפדותה. והאם גבי עבד קנוסו כפי דמיו של תורה - שלושים שקלים, או שווי דמיו הנמכר בשוק - עי' מה שציין בספר המפתח על הרמב"ם (עבדים ח. א.).
ג/ לענין הלכה במחלוקת הלשונות בשיעור הקנס בעבד ובבהמה: הרי"ף והרא"ש בגיטין פרק השולח פסקו כלישנא בתרא, אבל בדעת הרמב"ם צ"ע דגם לענין בהמה פסק בהל' שבת (כ. ג.) עד עשרה בדמיה, וגם לענין עבד פסק בהל' עבדים (ח. ו.) עד עשרה בדמיו. ועי' לח"מ (הל' עבדים שם) שביאר פסק הרמב"ם דאזיל על דרך שיטת רש"י בביאור בעיות דסוגיין. וראה עוד מרכבת המשנה הל' עבדים שם, שיעורי הגרי"מ פיינשטיין (אות ל"ה), ובהערות להגרי"ש"א בסוגיין.

ד/ לענין גביית הקנס בבבל בזמן הזה:
כתב הרי"ף בגיטין פרק השולח (כג: בדפי הרי"ף) בשם גאון, דאין מגבין קנס זה בבבל. והרא"ש שם (סי' מ"א) תמה דקנסות שחייבה תורה אין מגבין בבבל משום דבעינן מומחין ואין סמיכה בבבל, אבל תקנות חכמים לעשות סייג לתורה גובין בבבל.

והקרבן נתנאל שם (אות ג') תירץ, דהרי הרי"ף עצמו בפרק הגזול קמא כתב חילוק זה, אלא כוונת הרי"ף דקנס גדול כזה לקנוס עד עשרה או מאה בדמיו אין לנו כח לקנוס בבבל.

ובדעת הרמב"ם: הנה לענין מכירת עבד כתב הרמב"ם (עבדים ח. א.) דגובין רק בבי"ד מומחין ולא בבבל, ואילו לענין מכירת בהמה (שבת כ. ג.) לא חילק בזה. ועי' ספר הליקוטם (שבת שם) בשם יד איתן ולשד השמן שחילקו לדעת הרמב"ם בין מכירת בהמה דשכיחא למכירת עבד דלא שכיח. והשו"ע (יו"ד קנא. ד.) לא כתב דין הקנס דמכירת בהמה, דס"ל דלא מגבינן בבבל. וכן לענין מכירת עבד פסק (יו"ד רסז. פ.) דאין דנין וגובין הקנס אלא בבי"ד של מומחין.

ה/ היתר מכירת בהמה לנוכרי בזמן הזה, ונפק"מ בטעמי ההיתר:

למעשה פסקו הטור ושו"ע (יו"ד קנא. ד.) דהאידינא נהגו היתר במכירת בהמה לנוכרי בכל גווני. והטעם לזה - כתבו תוס' בע"ז טו. (ד"ה אימור) שבימיהם היו דרים הרבה יהודים במקום אחד והיו יכולים למכור זה לזה, אבל האידינא שגרים מעט יהודים במקום אחד אם לא ימכרו לגוי איכא פסידא. ועוד טעם כתבו דהיום ליכא למיחש לנסיוני שאין הבהמות מכירות בקולנו, וגם אין רגילין להשאיל ולהשכיר אותן. והנה לפי טעם הראשון הביא הטור בשם בעל התרומה שמותר רק דרך עראי אם נזדמנה לו בהמה כדי שלא יפסיד, אבל לקנות על מנת למכור ולהרויח אסור, אבל לפי טעם השני כתב הר"ן פ"ק דע"ז (ה. בדפי הרי"ף) דמותר אפילו לקנות על מנת למכור. ועי' ש"ך (יו"ד קנא. יב.).

3. איזהו מקומן מסכת בכורות דף ג עמוד א

וכמה תהא שותפות של עובד כוכבים ותהא פטורה מן הבכורה: ביאור מחלוקת האמוראים:
יש לעיין מה נחלקו בסוגיין כמה תהא שותפות העכו"ם לפטור מבכורה, הלא פסקינן כרבנן דאיכא גזירת הכתוב דבעינן "כל בכור" משמע כולו ממש...

אמר רב הונא אפילו אזנו וכו' רב חסדא אמר דבר שעושה אותו נבלה ורבא אמר דבר שעושה אותו טריפה:
קובץ עיונים במחלוקת האמוראים:

א/ שותפות בדבר הפוסל מהקרבה פוטרת גם בבהמה שלא עומדת למזבח:
הנה לרב הונא גדר שותפות באזנו היינו שעושה בה מום, וכדברי ר' יוחנן לקמן "אפילו מום קל". וכן לדברי

שאר אמוראי בעינן שותפות בדבר חשוב הפוסל מהקרבה. ויש לעיין הלא גם שותפות הנוכרי באזון אמו פוטרת הגם שאינה עומדת להקרבה כדמסקינן לקמן "אלא לא שנא", וכן גבי פטר חמור פסקו הטור ושו"ע (סוף סי' שכ"א) דנוהג כל דיני שותפות נוכרי, וא"כ פוטר אפילו מום קל הגם שאינו קרב למזבח. אלא ודאי לפי דוחו גדר בפסוק "כל בכור", וממילא קאי על כל הפרשה - כ"כ שמן רוקח בשם קרית ספר, ועי' בדבריו.

ב/ לרב הונא האם דוקא דבר העושה 'מום':
מלבושי יום טוב (חו"מ ח"ב סי' ס"א) דן ונחלק עם אהל משה האם שותפות הפוטרת לר"ה היא דוקא בדבר העושה מום שפודין עליו [כגון 'אזנו' שהזכיר ר"ה], או בכל דבר הפוסל כגון חיסרון כוליא אחת [ברייטא לקמן לט.]. אף שעושה 'חסר' ולא מום.
וראה הערות להגריש"א שגם דן בזה, וכן אי ניאם דגם זה פוטר מה הדין היו לה ג' כוליות דקי"ל [שם] כל יתר כנטול דמי ויש כאן חיסרון בתמימות.

ג/ סברת רב חסדא ורבא דאמרו דבר שעושה נבילה או טריפה:

פירש רש"י דהואיל והחיותא דבהמה הוי ביד העכו"ם חשיב כאילו כולה ביד העכו"ם. וצ"ע מה צריך לפרש דחשיב כאילו הוי כולה ביד העכו"ם, והלא די בשותפות נוכרי בדבר חשוב בגוף הבהמה. ומבואר מכיון שנקטו ר"ת ורבא דבר העושה טריפה או נבילה ש"מ דמצריכינן שכל חיות הבהמה ביד העכו"ם.
וראה מש"כ לבאר בזה בשיעורי הגרי"מ פיינשטיין (אות מ"ט)... וכתב במשנת רבי אהרן (ריש ג.) דנראה ברור דפחות משיעור טריפה או נבילה, הגם דלא נפטר מבכורה אבל ליכא כלל קדושת הקרבה, דלזה בעינן כל הבהמה דוקא - עי' בדבריו.

ד/ שיעור שותפות הישראל אליבא דר' יהודה:
לדעת ר' יהודה דכל שיש יד ישראל באמצע חייב בבכורה, נראה דגם חלק הישראל הנצרך תלוי במחלוקת האמוראים, האם די שיש לו שותפות באזנו, או שצריך חלק בדבר העושה טריפה או נבילה. ושו"מ שנסתפק בזה החזו"א (בכורות טז. ב.) ומצדד דאפשר שלר' יהודה בעינן לכו"ע דבר שעושה טריפה או נבילה.
והאם לדעת ר' יהודה צריך שיהא חלק לישראל גם באם וגם בולד כיון דמתרי קראי נפקי, נחלקו בזה המפרשים - יעוי' בדברינו לעיל ב. ד"ה לאפוקי מדברי יהודה (אות א')...

ז/ פסק ההלכה במחלוקת האמוראים:
הראשונים (תוס' ע"ב, רמב"ן בהלכותיו, רא"ש סי' ב', רמב"ם בכורות ד. א.) **פסקו כרב הונא לפי דקאי ר' יוחנן כוותיה דאמר בסמוך אפילו מום קל. אבל תוס' בע"ז עא.** (סוף ד"ה רב אשי) **כתבו דנראה להחמיר להקנות לעכו"ם דבר שעושה אותה טריפה כגון הריאה והראש.** וכן נראה מדברי תוס' במכילתין (ג: ד"ה דקא מפקע) שנסתפקו בזה [ובפסקי תוס' שם נקט לחומרא]. **וכתב הש"ך (שכ. ג.) דיש להחמיר כן לכתחילה להקנות דבר שעושה טריפה או נבילה.** וראה בדרך אמונה (פי"ב מהל' בכורים, בציון ההלכה אות קצ"ט) שכן נקטו להחמיר גם האו"ז והאגודה, ועי"ש בדעת היראים. וראה עוד בהערות להגריש"א. והנה לדעת תוס' דבעינן דבר חשוב כגון הראש, ומאידך בראש סגי לפטור כל הבהמה - הקשה הפרישה (שכ. ד.) מאי שנא ממתנות כהונה דפסקינן שאפילו חלק כל דהו בכלה פוטר, ומאידך אם שותף בראש בלבד פוטר רק הלחיים, וכן בורע ובקיבה - עי' מש"כ להלך. וראה עוד חילוק הט"ז (שכ. ג.).

4. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בכורות דף ג עמוד א

חלק להעכו"ם באזון הבכור או אמו וחיוב מתנות כהונה שם. **הנה לרב הונא דס"ל דדי שיהא לנכרי חלק באזון הבכור, ומשום שהוא דבר שעושה בו מום.** וכיון דיש בכוח חלק זה להפקיע מקדושת מזבח, חשוב הוא גם כן להפקיע על ידו לגמרי מקדושת בכורה. ומבואר לקמן דלא שנא בו ולא שנא באמו אם יש לנכרי חלק באזון הבכור אפילו באמו מפקיע הוא מקדושת בכורה, ולכאורה באמו הרי אין בה קדושת בכורה ולא שייך בה דין מומי בהמה להפקיע מקדושת בכורה. וה"נ בחמורה דכשמוכר הישראל חלק און של הבכור במעי אמו נמי מפקיע קדושת בכורה אף על פי ששם לא שייך הפקעה ממזבח אלא ע"כ דסימן הוא, דכיון דחזינא דיש בכח אבר זה להפקיע מקדושת מזבח, מסתברא מילתא דכשאמרה תורה דשותפות עכו"ם בבכור מפקיעה מקדושת בכורה היתה כוונת התורה גם לשותפות באבר זה שיש לו חשיבות במקו"א שעושה אותה מום, א"כ מעתה ה"נ בחמור או בהאם דלמדנו מהעובר דחשיבא השותפות להפקיע מצותו, אבל אין דין שיהא לו אבר שעכשיו מפקיע ממנו קדושת מזבח באם היה בו מום באבר זה (ועיין קרית ספר).

5. רש"י מסכת בכורות דף ג עמוד ב ד"ה תרוייהו בעו

תרוייהו בעו - והא ודאי משונה הוא ואי קשיא אמאי איצטריך לר' יוחנן למימר הא אוקימנא דשינוי הוי מומא תריץ כיון דאיכא למימר נמי דלאו משום שינוי הוא אלא משום שרוע איצטריך לר' יוחנן למימר.

6. רבינו גרשום מסכת בכורות דף ג עמוד ב

התם. שתיהן גדולות או קטנות לא הוי מחמת שינוי אלא או מחמת בריותא יתירא הוו תרוייהו גדולות או מחמת כחישותא הוו קטנות אבל הכא באחת גדולה ואחת קטנה לא הוי לא מחמת ברייתא ולא מחמת כחישותא אלא משום שינוי ואכתי מהכא שמעינן ליה והדרא קושיא לדוכתיה:

7. איזהו מקומן מסכת בכורות דף ג עמוד ב

לאו משום דהוה ליה שרוע לא לעולם אימא לך משום שינוי ושינוי הוי מומא וכו': א] **ביאור מסקנת הגמ':** בפשטות מסקנת הגמ' דלא תיקשי לר' יוחנן, לפי שמן המשנה אין הכרע, דיש לפרש או מטעם שרוע או מטעם מום, לכך הוצרך ר' יוחנן לחדש דינו דשינוי הוי מום. וכן פירשו בדברי רש"י רוב המפרשים לבד ממהרש"א - יעוי' בדברינו על רש"י ד"ה תרוייהו.

וצ"ע דברי רגמ"ה שפירש מסקנת הגמ' דהדרא קושיא דר' יוחנן לדוכתה. ונראה דהוא מפרש מהלך הגמ': דלפי שחידוש הוא לכנות עינו גדולה 'שרוע'. דפסול זה מצינו בשאר איברים ולא בעין, לזה מייתי הגמ' "הכי נמי מסתברא" דהכרח הוא שטעם הפסול משום 'שרוע', ודוחה הגמ' הראיה, וממילא אין מקור לפסול מטעם שרוע אלא משום דהוי שינוי בעלמא, וא"כ הדרא קושיא דהא דינא דר' יוחנן מפורש במשנה.

שו"ר שעמד על דברי רגמ"ה אלו במשנת רבי אהרן (ד"ה והדתנן רחל) - עי' בדברינו. וע"ע בספר אפריון יוסף (בהערות).

ב] **לכאורה הרי באמת אבר אחד קטן ואחד גדול הוא פסול 'שרוע', ומניין לפרש משנתנו מטעם שינוי?** **כתב החזו"א (בכורות טז. ד.) דהדבר נמסר לחכמים לפרש מדת השרוע שיפגם בגדולותו וקטנותו, ועינו אחת גדולה ואחת קטנה אפשר דאינו מקלקל כל כך.**

ובחי' רא"ל מאליו (ח"ב סי' מ"ט) כתב שברש"י עה"ת (ויקרא כב. כג.) מפורש שבכל אבר שגדול מחבירו פסול משום 'שרוע'. [וכן מפורש ברש"י תמורה ז. ד"ה שרוע (אמנם השטמ"ק הגיה ברש"י שם), והרא"ם תמה על רש"י מנא לו זאת, עי"ש]. אולם מלשון הרמב"ם (ביאמ"ק ז. ט.) משמע שרק בירך נאמר פסול 'שרוע', וכן לענין אוננו גדולה מחבירתה דעת הרמב"ם דחכמים מכשירין ולא פסלי מטעם שרוע [עי' בדברינו להלן מ: ד"ה ורבנן עד כמה], ואף בסוגיין לדעת הרמב"ם למסקנא הוא מטעם מום ולא שרוע, והביאור בזה: דיסוד דין 'שרוע' נאמר רק במקום שיש דין שיעור או צורה מסוימת לאבר, ובאוננו או בעין אין דין שיעור מסויים ולכך אם נשתנה אחד מחבירו לא חשיב 'שרוע', משא"כ בירך שנשטמה או נשתרבה דנשתנה מחבירתה בצורתה ומתכונתה דין שרוע עליה - עי' בדברינו. וראה עוד מוש"כ בשיעורי הגרי"מ פיינשטיין (אות נ"ז), ובשו"ת שבט הלוי (ח"י קונטרס הקדשים סי' ו').

8. איזהו מקומן מסכת בכורות דף ג עמוד ב

מקדושת מזבח קא מפקע ליה מקדושת כהן לא מפקע ליה הכא אפילו מקדושת כהן קא מפקע ליה - בשיעורי הגרי"מ פיינשטיין (אות נ"ט) מבאר בשם הגרי"ז דאין הכוונה שלהפקיע מקדושת כהן הוי טפי הפקעה מקדושת מזבח גרידא, אלא ר"ל דהתירו להפקיע מקדושת מזבח משום שבזה"ז לא חזי להקרבה, משא"כ מקדושת כהן שבזמן הזה חזו למתנות כהונה.

9. ספר אהל משה

גסה לנכרי, אע"ג דבבהמה לעוברת לא איפשטא לעיל, הכא מכירת אוזן לא אתי לאיחלופי בבהמה, אבל צ"ע

הוה מקני לאודני, בחזו"א שם: דמשמע דאפילו בבהמה גסה הוי עביד הכי, ולא אסירא משום מוכר בהמה

10. חידושי בתרא

מ"ד) ג: רב מרי בר רחל הו"ל ההיא חיותא הוה מקנה לאודנייהו לעכו"ם ואסר בגיזיה ועבודה, ויהיב להו לכהנים. פירש הגרי"ז ז"ל הובא בסטנסיל ז"ל ונראה משום דחשש דבעינן דבר שעושה טריפה ונבילה ע"כ. ויש מקשים בתוספת ביאור, דהנה בשלמא מה שנתן להכהן הוא משום דחשש לשיטת ר' יהודה (ב:), אבל למה אסר בגיזיה ועבודה, והלא אפילו לרבי יהודה מותר בגיזיה ועבודה כדאמרינן לקמן ט: , וע"כ משום שחשש למ"ד שרק שותפות עכו"ם בדבר שעושה אותה נבילה מפקיע, אלא א"כ צ"ע דלמה באמת לא הקנה לעכו"ם דבר שעושה אותה לנבילה, ועוד דמשום התקלה סמך על הדין דסגי בדבר שעושה אותה

בעל מום, והלא גם בתקלה היה לו להחמיר כשיטות דתלוי בדבר שעושהו נבילה, והיה צריך להקנות הוושט. לכאורה י"ל שלא משום שחשש למ"ד דבעינן דבר שעושהו נבילה, אסר בגיזה ועבודה, דפסקינן כרב הונא ור' יוחנן דאפי' מום קל מפקיע, אלא רצה להסיר לזות שפתים, שיאמרו הבריות שלא כוון להסיר מתקלה, אלא משום דרצה לעקוף את הדין כדי להרויח ממון באמתלא של חשש תקלה, לכן אסרם בגיזה ועבודה כדי שִׁיִּצְאוּ הכל שכוונתו רק לשם שמים בלבד.

11. תוספות מסכת בכורות דף ג עמוד ב ד"ה דקא מפקע

דקא מפקע להו מקדושתיהו - מה שאין נזהרין עכשיו ואף על פי שנענש רב מרי פר"ת רב מרי נענש לפי שהיה מקנה אצלו של עובר ואיכא הפקעה בגוף העובר אבל הקנאה באם שריא ואף על גב דאית ספרים דגרסי לאזנה לשון נקבה היינו משום דקאי אחיותא והכי נמי אסר לה בגיזה ועבודה וא"ת לקמן פ"ט (דף נג.) דפריך גבי מעשר בהמה ואינו נוהג בזמן הזה דלא ליתי לידי תקלה אי הכי בכור נמי לא לנהוג בזמן הזה משום תקלה ומשני אפשר כדרב יהודה אמאי לא משכחת תקנה באמהות כדפרישית י"ל התם כיון דאיכא חשש תקלה ויש להם לתקן בלא הפקעה מכהן שיעשה כרב יהודה לא רצו לתקן שיעשה לעולם כך ע"י הפקעה ומיהו אי עבד עבד אי נמי בימי רב מרי היו בקיאים להטיל מום בבכור קודם שיצא לעולם אסור לעשות ע"י הפקעה אבל אנו דלא בקיאים בכך מוטב להקנות לעובד כוכבים קודם שיבא לידי תקלה כדמשמע פ' בתרא (לקמן דף נג.) דאי לאו משום דאפשר כרב יהודה היה לנו לתקן להקנות לעובדי כוכבים ואנן דלא בקיאים הוי כלא אפשר (ואפי' בהא דרב יהודה בפרק אין מערימין) דאסור מן הדין גזירה דלמא מפיק את ראשו קודם שיטיל בו מום אי לאו משום דרב יהודה עדיפא להטיל בו מום קודם שיצא לעולם כי היה צריך להשהותו עד שיפול מום מעצמו

• ספר יד בנימין

בא"ד אי נמי בימי רב מרי היו בקיאים להטיל מום בבכור כו' אסור לעשות ע"י הפקעה וכו' עכ"ל. נ"צ קאי אקושיא ראשונה מה שאין נזהרין עכשיו למכור לעכו"ם להפקיע הקדושה ולז"כ דדוקא בימי רב מרי שהיו בקיאים להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם אסור להפקיע הקדושה ולכן נענש אצל חנן שאין בקיאים שרי, וממילא מיושב גם קושייתם השני' מההיא דלקמן פ"ט דאמאי לא משכחת תקנה באמהות והיינו דהתם בזמן הגמ' שהיו בקיאים בהטלת מום אסור לעשות תקנה אחרת להפקיע הקדושה.

ונראה דבהקנאת אצו לחוד שרי דקי"ל כרב הונא מדקאי ר' יוחנן כוותיה ואמר אפי' מום קל ורב מרי נמי דמקנה אזנייהו לא נענש אלא משום הפקעה

• ליקוטי הלכות

דאפילו אצו ומסיק הנמרא דאין נ"מ בין אם השותפות של עכו"ם הוא בו בבכור נופא הובין באמו אפילו באזנה לבד נ"כ פטור דכתיב כל מקנך תזכר וליכא: מ"נ"י כהנים ולוים פטורין

ולקמן פ' בתרא (ג"ז שם) פריך לקנינהו להו לאודנייהו לעובד כוכבים ולכל היותר מותר ע"י הקנאה בדבר שעושה אותה טריפה או נבילה ולאידך לישנא מפרש שנענש רב מרי משום דידע לאקנויי וכ"ע לא ידעי וסברי רב מרי מילתא בעלמא הוא דעבד ואתי לידי תקלה יש לפרש נמי רב מרי שהיה בקי בדבר יהודה לית ליה למיעבד בקנין דאתי למיטעי אבל לדידן לא אפשר בענין אחר עוד פר"ת רב מרי שהיה מקנה און עובר לעובד כוכבים הוי דבר שלא בא לעולם אלא היה מקנה בהמה לאזני עובר כמו דקל לפירותיו ושעה אינש ואמר אזני עובר היה מקנה כמו פירות דקל ואתי לידי תקלה אבל כי מקנה אזני הבהמות שרי דלא אתי למיטעי

• ספר יד בנימין

בא"ד עוד פיר"ת רב מרי [לא] היה מקנה און עובר לעכו"ם [דהוי] דשלל"ע אלא הי' מקנה בהמה לאזני עובר וכו' עכ"ל. פי' ולכך נענש רב מרי ללישנא בתרא משום דקא אתי למיטעי אצל חנן עכשיו מה שאין מזהירין היינו משום שמקנים האון של אס וכמש"כ התוס' בתחילה בשם ר"ת ולא אתי למיטעי, ומבואר מדברי התוס' דעובר חשיב דשלל"ע, וכן איתא בטור ושו"ע חו"מ סי' ר"ט, ועיי"ש צנתיבות ס"ק ז' וצקלוה"ס ס"ק א'.

• חידושי בתרא

מח) ג: תוס' הנ"ל וז"ל עוד פר"ת רב מרי לא היה מקנה און עובר לעכו"ם דהוי (ע' צ"ק) דשלל"ל כו' ע"כ. ותמה הגר"ז ז"ל הובא בסטנסיל וז"ל והנה בשו"ע חו"מ סר"ט וע' רע"א וקצות ונתיבות שם מפורש דאף שמעוברת כבר ג"כ הוה דשלל"ל, וצ"ע מאי שנא (לכאורה כצ"ל) מחתיכת בשר, והנה בשו"ע חו"מ היה אפשר דמוכר לכשתלד או הוה דשלל"ל, אבל כשמוכר במעי אמו מ"ש ע"כ. דהנה בגמ' דידן מפורש (ב. ב.): דשייך מכירה לעובר דהא דיינין בקנס על מכירת עובר, ובמוכר בהמה לעוברת הוה בעיא בפ"ע, ע"כ דמוכר לעובר בפ"ע איירי, וא"כ שייך מכירה בעובר ולא הוי חסרון של דשלל"ל ע"כ. ולכאורה לפי מה דקבעו בב"מ טז. דהטעם דלא מהני קנין בדבר שלל"ל הוא משום דלא סמכא דעתיה, א"כ ה"ה הכא דע"פ רוב לא יולד זכר חי, ע' סימן הקודם, ולכן אינו סומך דעתו בקנין, כיון שע"פ רוב לא יהיה צורך להקנות, ובלי סמיכת דעת הוי כדשלל"ל דאין הקנין חל. משא"כ לעיל בדף ב. אינו מוכר העובר להפקיע דין בכור מיניה אלא להרווחה ושפיר הוי דבר הבא לעולם, דרק לענין בכורה הוי כאינו בא לעולם כנ"ל. וע' סימן הבא.

• ספר קהלות יעקב

ונלענ"ד צ"ח דצחמת הא דולד מחשך דשלל"ל תמוה מאוד לכאוי דצחמא לענין קדושין והקנאה נכסים

לעובר שפיר י"ל דהוא דשלז"ל, דאכתי אינו
גברא להחפס צו קדושין ושיחא העובר
זוכה בנכסים, אצל למכור הולד של צמח
למה לא יחא יכול נהי שאכתי אינו צמח
אצל עכ"פ צער הוא ומוכרו בחורת צער
כדרך שיכול למכור לצ וכדו ושאר אצרו
הפנימים וכבר תמה צזה התיבות סימן ר"ט
וע"ש.

והנראה צזה ע"פ המצואר בגמק"י פי
אזכרו נשך אסוגיא דדף כ"ז גבי
מוכר פירות דקל לחצירו שכתב שם טעמא
דאח"מ דשלז"ל משום דלא סמכא דעתו
ע"ש וכן משמע פשטות הסוגיא דצ"מ דע"ז
ע"ש. וזה דדשלז"ל לא סמכא דעתו אינו
משום דאכתי לא חל הקנין שברי בדבר
שצא לעולם שפיר קונה אלאחר כי וסמכא
דעתו אלא דדבר שאינו עכשיו צעום
קיס לכו לחז"ל דאין הקנין נעשה בגמירות
דעת ומעתה י"ל דגם בלוקח עובר נהי
דכשלוקחו לשם צער שיחא רשאי לקחת
אותו קודם לידה [כגון שכרועה יושע ידו
ויקח האבר המכור] ודאי כי סמכא דעתו
לקנותו בתור צער מ"מ הכא שהמוכר מקפיד
שלא יקח את החלק המכור עד אחר לידה
[כדי שיחא זה שותפות נכרי לפוטרו
מכורכו] וגמלא שצופעל אין הדבר ברשותו
רק אחר שיחא בגדר צמח וכיון שעדיין
אין שם צמח על העובר כו"ל כדשלז"ל
דלא סמכא דעתו צמח זה.

ולפי' הקונטרס לא יתכן לפרש כן שפירש רב מרי היה יודע להקנות קנין גמור ליטול מעות מן העובד
כוכבים דעובד כוכבים לא קני אלא בכסף כדאמר לקמן פ"ב (יג.) וסברי מילתא בעלמא הוא דעבד ואינו נוטל
דמים ומיהו לפי דבריו לא היה לו להזכיר ראייה [מלקמן] דאדרבה לר' יוחנן דאמר דבר תורה מעות קונות דריש
לה לקמן (דף יג:) מיד עמיתך בכסף הא לעובד כוכבים במשיכה וכרבי יוחנן [קי"ל].

=====

א. איזהו מקומן מסכת בכורות דף ג עמוד ב

התם מקדושת מזבח קא מפקע ליה מקדושת כהן לא מפקע ליה הכא אפילו מקדושת כהן קא מפקע ליה:

קובץ דינים להלכה בזמן הזה:

א [המנהג היום להקנות חלק בבהמה:

בסוגיין מבואר שהיה קפידא על רב מרי שהיה מקנה האוון ומפקיע הבהמה מקדושתה, אמנם תוס'
והרא"ש האריכו לישב מנהג העולם בזמן הזה להקנות חלק מהבהמה לנוכרי אף שמפקיעה מקדושתה,
לפי שהיום אין בקיאות שפיר בהטלת מום. ולמעשה פסקו הטור ושו"ע (שכ. ו.) שבזמן הזה מצוה לשתף

הנוכרי, וכיון שאין הכל בקיאות להקנות האם לצורך קנין אוזן העובר שאינו בעולם [כפי' ר"ת בתוס'],
טוב יותר להקנות אוזן האם עצמה.

ב. איזהו מקומן מסכת בכורות דף ג עמוד ב
ו] לענין פטר חמור - כתב הרא"ש (סוף סי' ב') דאין להקנות לעכו"ם להפקיע הבכורה, כיון שיש לו תקנה בפדייה או בעריפה.

ג. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בכורות דף ג עמוד ב
אין היתר להפקיע קדושת פט"ח והנה התוס' כתבו לדון איך מפקיעים קדושת בכורה לגמרי בבכור בהמה טהורה, ונראה פשוט דכל הנידון הוא בבהמה טהורה שיש חשש תקלה בזה מצרפים הסברות של נפק"מ של אם והבן מש"כ ר"ת וכן הוא ההיתר של התוס' אבל בפטר חמור אין שום היתר, ואין נדון ע"ז, ובודאי לא התירו להפקיע קדושתו דהיינו קדושת בכורה ליתנו לכהן ואין היתר למכור אונן דרך בהפקעת מצוות פשיטא ליה להירושלמי שאין בזה שום חסרון ולא בהפקעת קדושה שבזה אסור להפקיע כמבואר כאן. ומה שנתבאר לעיל לבאר דודאי כוונת משנתנו אינו רשאי לא קאי מצד איסור הפקעת קדושת בכורה, היינו דודאי המשנה לקמן מירי בבכור בהמה טהורה דאינו רשאי לא קאי אהפקעה, דכיון דהותר שם למכור לא אסרו אלא כשיש מראית עין גמורה, וכשבא למכור האונן שניכר לעין כל. ואף על פי שלגבי חמור אין חילוק זה, דשם לא הותר כלל למכור, וכשנ"ת, מ"מ אגב דפירשנו בבהמה אינו רשאי אמכירת בהמה גסה מצד שבת וכמו שהכרחנו ה"ל אינו רשאי דחמור הוא בזה הביאור ודו"ק.

ד. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בכורות דף ג עמוד ב
חילוק בין הפקעת מצוה להפקעת קדושה
התם מקדושת מזבח מפקע לה וכו'. חזינא דלכתחילה אסור להפקיע שלא תחול קדושת בכורה בכלל. ואף על פי דלעיל נתבאר דלא חיישינן למכור לגוי אף על פי שע"ז יפקע מדין מעשר. וכמבואר בירושלמי נראה דשאני הפקעה דמצוות שבזה לא חששו כלל להפקעה דקדושה שבזה כן חששו.

ה. דף על הדף מסכת בכורות דף ג עמוד ב
בגמ': אי הכי מ"ט כלו חיותא דרב מרי, משום דמפקע לי' מקדושתיהו וכו'.

וכתב הג"ר צבי שכטר שליט"א בספרו בעקבי הצאן (סי' ט"ו אות א') מבואר כאן, שאסור להערים במצוות החורה על מנת להפקיע חיובו בהן. [וכן מתבאר במנחות (מא א) ענשיתו אנשה... טצדקי למפטר נפשך מציצית. ובפשוטו נראה דציצית היא קיום עשה, ולא רק מתיר] ועיי"ש בתוס', מה שאין נוהרים עכשיו, אף על פי שנענש רב מר... בימי רב מרי היו בקיאים להטיל מום בבכור קודם שיצא לעולם, אסור לעשות ע"י הפקעה. אבל אנו דלא בקיאים בכך, מוטב להקנות לעכו"ם קודם שיבא לידי תקלה. כלומר דבזה"ז תכלית ההערמה (של המכירה לעכו"ם) הוא בכדי שלא לעבור על האיסור גיזה ועבודה, והערמה באיסורים מישרי שרי, ודוקא הערמה במצוות הוא דאסור, דסוף כל סוף נשאר הוא בלי קיום המצוה. משא"כ באיסורים, דכל שאינו עובר על האיסורים - יהיה באיזה אופן שיהיה - בהכי סגי לן.

ועפ"י פשוטו ה' נראה, דזהו היסוד למנהגנו למכור את החמץ, דמי שיש לו חמץ בערב פסח יש עליו חיוב עשה של תשביתו, וגם אם לא ישרוף את חמצו מבעוד יום, הרי יעבור בלאו דבל יראה ובל ימצא. ולפי מנהגנו, אין אנו מוכרים את כל החמץ שיש לנו, דחלק קטן משאירים לשרוף בע"פ. ונמצא, שבין כה וכה מקיימים למ"ע דתשביתו, אשר לכאורה גדרה - לאבד (או לשרוף) את כל החמץ שיש לו ברשותו בתחילת שעת איסורו, ובין אם יש לו מעט חמץ, או אם יש לו הרבה חמץ, מצות תשביתו מתקיימת בשוה, ואין המצוה יותר בשלמותה או יותר "מובחרת" במה שהוא שורף אלף כזיתים, [אם יש לו כך], מאשר אם שורף רק כזית אחד [אם זה כל מה שיש לו].
וא"כ במה שמוכר כמעט כל חמצו, הרי איננו פוגע בזה בהמ"ע דתשביתו, ואין הערמת מכירה אלא לענין הל"ת דבל יראה ובל ימצא, דאילו לא מכר את כל ריבוי החמץ שלו, ורק ה' שורף הכזית האחת, הרי שה' עובר דבל יראה על כל ריבוי החמץ ההוא, ועכשיו שמכר את ריבוי חמצו להנכרי, הרי הציל את עצמו מאיסורא דבל יראה ובל ימצא בעד החמץ ההוא, והערמה באיסורים הרי משרא שריא. ובנוגע להעשה, הרי ליכא הערמה כלל, דבין כה וכה מקיים הוא את העשה דתשביתו בשלמותו במה שהוא מאבד את הכזית האחרון של החמץ שישנו ברשותו בע"פ. עכ"ד ודפח"ה.